

Universiteit van Pretoria

DIE MODERNE STAATKUNDE IN DIE REPUBLIEK VAN SUID-AFRIKA

DIE MODERNE STAATKUNDE IN DIE REPUBLIEK VAN SUID-AFRIKA

deur

Prof F L Ackron

Intreerede gelewer op 3 Mei 1984 by die aanvaarding van die Professoraat in en Hoofskap van die Departement Staatsleer en Internasionale Politiek, Fakulteit Ekonomiese en Staatswetenskappe, aan die Universiteit van Pretoria.

Meneer die Onderkanselier, meneer die Dekaan, dames en here

Sedert die Staatskunde as dissipline in klassieke Griekeland sy beslag gekry het, het die vraag na die mees voortreflike wyse van politieke ordening by herhaling na vore getree. Geïnspireer deur 'n wye verskeidenheid van owerheidsinstellings, waarin die voorlopers van die moderne demokrasie sowel as die magstaat reeds gevind is, het filosofe van die klassieke periode voortdurend gepoog om 'n keuse tussen die verskillende owerheidsvorme uit te oefen. Vele klassifikasies van owerheidsvorme het gevolglik die lig gesien waarin nie slegs gepoog is om aan te dui hoeveel persone aan die regering deelgeneem het nie, maar ook aangedui is hoe hulle regeer het. Die mees voortreflike en die mees verwerplike owerheidsvorm is dan ook telkens aangedui en 'n rangorde tussen dié twee uiterstes is dikwels opgestel.

Aanvanklik het die vraag na die mees voortreflike wyse van politieke ordening dus weinig probleme opgelewer. Filosofe kon hoogstens verskil oor die bepaalde keuse wat hulle gemaak het. Allerweë is aanvaar dat diegene wat hulle met die Staatskunde bemoei het, beoordelend te werk moes gaan vir sover dit politieke opvattinge, instellings en prosesse betref.

Griekse filosofe wat hulle met staatkundige aangeleenthede besig gehou het, het dus gepoog om kriteria te ontwikkel waaraan politieke verskynsels gemeet kon word. In die proses is gepoog om die aard van die "goeie lewe" te bepaal en om daarna die beste wyse van politieke ordening te konseptualiseer waardeur dié goeie lewe gerealiseer kon word.

Ten einde vas te stel wat die aard van die goeie lewe was, is daar telkens teruggekeer na die mens self, in ooreenstemming met die sofistiese grondslag van die verskuiwing van die aandag van die studie van die omgewing na die bestudering van die mens. In navolging van Protagoras se bekende stelling dat die mens die maatstaf van alle dinge is, het die mens dan ook vanaf die periferie van die denke na die sentrum daarvan verskuif.

Vroeë staatkundiges het hulle dus uiteraard besig gehou met die vraag oor dit wat behoort te wees, gegrond, minstens by implikasie, op 'n bepaalde lewensbeskouing waarin besondere opvattinge oor die menslike aard vervat was.

Die vroegste benadering in die Staatskunde was gevolglik normatief-teoreties van aard. Dit het egter nie beteken dat die Staatskunde in sy

jongelingsjare bloot uit spekulatiewe denke bestaan het waarin die persoonlike voorkeure en vooroordele van filosowe vervat was nie.

In die soeke na die aard van die goeie lewe en die beste wyse van politieke ordening ter bereiking daarvan, is idealisme steeds gekoppel gehou aan realiteit, hoe moeilik dit ook al was, en trouens steeds is, om eenstemmigheid oor die aard van realiteit te bereik. So vind selfs Plato in sy konstruksie van die mees voortrefflike wyse van politieke ordening 'n weerspieëling van die fundamentele karaktertrekke van die menslike psige. Ook sien Aristoteles die grondslag vir die politieke entiteit in die natuurlike neigings van die mens om met ander te assosieer. In die denke van Plato sowel as Aristoteles word teoretiese konstruksies dus begrens deur die werklikheid van die menslike geaardheid en daarby, die aard van die samelewing wat daaruit voortvloei.

Die blote fisiese en psigiese eienskappe van die menslike persoonlikheid was egter nie die bepalende faktor in die vroeë Staatskunde nie. Naas die normatief-teoretiese aard daarvan, het dit ook 'n teosentries-humanistiese inslag openbaar. Die mens was nie bloot vasgevang in 'n wêreld-immanente bestaan nie, maar het ook in 'n transendentale verhouding tot 'n wêreld buite homself en sy fisiese omgewing gestaan. Vir die klassieke Grieke het die goeie lewe die bereiking van die hoogste mate van geestelike ontwikkeling beteken, wat slegs bereik kon word deur die lewe te skoei op die rede. Daardeur kon die mens deel hê in die rasionele buite homself geleë en kon die stelling van Sokrates en Plato, dat deug kennis is, dan ook in die goeie lewe verkonkretiseer word.

Die staatkundige beginsels van die Grieke is begryplikerwys uiteindelik ook in die Romeinse samelewing opgeneem en is die redelike-eienskap van die mens deur die Stoïsyne gebruik om as grondslag vir die ontwikkeling van 'n gelykheidsleer te dien wat uiteindelik aansluiting sou vind by dié van die vroeë Christene. Met die geboorte van Christus het die Rasionele egter vlees geword en onder die mense kom woon en is die transendentale aard van die menslike bestaan steeds verder beklemtoon. Die bereiking van die goeie het nie meer slegs op die hoogste mate van geestelike ontwikkeling gedui nie. Die mens het nou die Godsoeker op aarde geword, die strewe na die goeie is deur die geloof voortgedra en sou slegs met die Uiteindelike Openbaring ten volle gerealiseer kon word.

Staatkundig gesproke, het die koms van die Christendom verreikende gevolge gehad. Die mens se begrip van die goeie het 'n vaste grondslag in Christus gevind en norme waaraan die bestaande gemeet kon word, is vervat in Sy Woord. Soos die vroeë Christene gepoog het om die

ondergeskiktheid van sekulêre instellings aan kerklike instellings in ooreenstemming met die denke van Augustinus aan te toon, is daar gedurende die middeleeue in skolastiese denke voortdurend gepoog om die sekulêre in verband met en ondergeskik aan die Goddelike te stel. In die denke van Aquinas word waarskynlik 'n hoogtepunt bereik wanneer hy poog om die grondslag van politieke verpligting te verduidelik deur menslike wette aan die ewige wette te verbind.

Vanaf die klassieke tot die vyftiende eeu is die Staatskunde dus oorheers deur 'n normatief-teoretiese perspektief teen die agtergrond van 'n teosentriese humanisme.

Voortvloeiend uit die intellektuele oplewing na die Renaissance, maar veral na die Protestantse Hervorming, het 'n nuwe sekulêre benadering in die Staatskunde egter begin ontwikkel, ten spyte van die feit dat gebeure in die Christelike kerk die ontwikkelings op staatkundige terrein steeds ten grondslag gelê en dikwels voorafgegaan het.

Die demokratiese inslag van die opvattinge van die Konsiliedenkers, wat verder veral deur Calvin en sy navolgers voortgedra en verwerklik is, het egter weinig ondersteuners gehad in die nuwe politieke entiteit, die nasionale staat, wat sedert die sestiende eeu ontwikkel het.

Die veranderde interne sowel as eksterne verhoudings wat die verskyning van die staat teweeggebring het, het die wêreld-immanente aard van die menslike bestaan steeds meer beklemtoon. Voortgedra deur die eise van besondere tydsomstandighede het vraagstukke van orde, gesag en internasionale vrede, politieke denke begin oorheers. Die vraag na die goeie lewe en die mees voortreflike owerheidsinstellings het bly voortbestaan, maar 'n vervlakking van die teosentriese na die antroposentriese humanisme het daartoe gelei dat die argumente van staatkundiges 'n groter mate van tyd- en selfs plekgebondenheid begin openbaar het. 'n Verskuiwing vanaf die transendentale en metafisiese, waarin die mens-tot-Godverhouding beklemtoon is, na die wêreld-immanente en fisiese, waarin die mens-tot-mensverhouding voorrang geniet het, het nou plaasgevind.

Dié neiging word waarskynlik ten beste in die denke van Niccolò Machiavelli, 'n tydgenoot van Martin Luther, weerspieël wanneer hy verklaar dat politieke mag nie slegs 'n middel ter bereiking van 'n hoër doel is nie maar 'n doel op sigself. Die staatkundige verskynsel van vorstelike absolutisme, so kenmerkend van die sestiende eeu, word verder versterk wanneer hy die uitoefening van politieke mag skei van moraliteit en ander waardes en selfs godsdienst diensbaar stel aan die bereiking van 'n verenigde Italië.

Die magskool in die Staatskunde, wetende of onwetende deur Plato in die *Politeia* gelê en ewe entoesiasies deur Machiavelli e.a. ter bereiking van sekulêre doelstellings verkondig, ondervind egter heel gou teenstand met die verskyning van die *Vindiciae contra tyrannos* in 1579, waarin gepoog word om die grondslag van weerstand teen tirannie wat alreeds die aandag van Calvyn geniet het, verder te ontwikkel. Hierin word aansluiting gevind by die vryheidsgedagte in die Staatskunde wat reeds sy grondslag by Aristoteles gehad het en vandaar voortgedra is deur denkers soos Cicero, die Kerkvaders en die Konsiliedenkers.

Hoewel elemente van die vryheidsgedagte by Jean Bodin en selfs Machiavelli onderskei kan word, word die mees fundamentele karaktertrekke daarvan egter weerspieël in die denke van persone soos John Locke, Montesquieu en John Stuart Mill, waar die enkeling, sy regte en vryheid en sy gelykwaardige status met ander beklemtoon word. In tipies antroposentriese-humanistiese idioom was die mens egter nou werklik die maatstaf van alle dinge en is die grondslag van die mens en sy vryheid en dit wat daarmee saamgaan steeds meer in 'n utilitiese lig beskou en het dit dan ook in die liberalisme van negentiende-eeuse Britse Utilisme gekulmineer. Die menslike aard was nie meer bloot 'n beperkende faktor in die nastrewing van die goeie nie, maar het nou die bepalende faktor geword.

Namate ontwikkeling op die terrein van die fisiese wetenskappe plaasgevind het en nuwe horisonne binne die bereik van die mens gebring is, het 'n begeerte by staatkundiges, veral gedurende die agtiende eeu, ontstaan om dieselfde mate van akkuraatheid, eksaktheid en ook voorspellingsvermoë in die Staatskunde te ontwikkel. Die weg vir die ontstaan van dié begeerte is egter reeds gedurende die sewentiende eeu voorberei met die beklemtoning van die individualisme en relativisme eensyds en die rasionalisme en empirisme andersyds. Elemente hiervan is dan ook duidelik in die denke van Grotius, Richard Hooker, Thomas Hobbes en John Locke te vinde.

Hierdie leidinggewende denkers van die sewentiende eeu was oortuig dat die rede die grondslag van menswees was en dat die wêreld in die lig van wetenskaplike deurbrake kenbaar was. Die geloof in die natuurreg, kenbaar deur die menslike rede, is herbevestig namate die ontdekking van natuurwetenskaplike wetmatighede gevorder het. Gepaardgaande hiermee, hoewel nie noodwendig daarmee versoenbaar nie, het die empirisme met die beklemtoning van sensoriese ondervinding as die basis van denke posgevat.

Gedurende die agtiende eeu ontwikkel hierdie strominge verder en

word dit gebruiklik om die geestesprosesse van die mens in terme van sensoriese ondervinding te verklaar. Twee primêre motiveringskragte vir menslike optrede, naamlik die ondervinding van pyn en die vermyding daarvan en die ervaring van plesier en die strewe daarna, word onderskei en ook in die Staatskunde erken en sodoende word gepoog om noue aansluiting by die natuurwetenskappe te vind. Die mens word toenemend as 'n bloot hedonistiese wese beskou en in die proses word die normatief-teoretiese uitgangspunt in die Staatskunde dan ook toenemend bevraagteken.

Met die ontstaan van die Sosialisme, gerugsteun deur die denke van Destut de Tracy en Auguste Comte, ontstaan die messiaans-humanistiese stroming in politieke denke en word die weg vir die finale aanslag op die normatief-teoretiese fokus in die Staatskunde voorberei. Soos De Tracy en Comte geglo het dat die mens doelbewus omvorm kon word, aanvaar die vroeë sosialiste ook dat daar deur die manipulasie van omgewingstoestande 'n ideale lewensituasie en sodoende ook 'n gelukkige mens geskep kon word. Die messianisme word egter in die werke van Karl Marx tot 'n hoogtepunt gevoer wanneer hy in sy historiese materialisme die mens in staat stel om sy eie skepper te word deur sy materiële omgewing te manipuleer. Die normatief-teoretiese fokus in die Staatskunde word dan ook onomwonde deur Marx verwerp wanneer hy teorie aan aksie gelykstel.

Binne dié atmosfeer van empirisisme, waarin die fisiese, die sensories-waarneembare en die kwantifiseerbare beklemtoon is, het die positivistiese skool in die Staatskunde, soos ook in die ander geesteswetenskappe, ontstaan en ontwikkel en het dit in die vroeë dertigerjare van hierdie eeu 'n hoogtepunt bereik.

Hoewel die benaming Positivismus op 'n wye verskeidenheid van uitgangspunte van toepassing gemaak kan word, het persone soos Carnap, Von Neurath, Wittgenstein, Ayer en andere dit in gemeen dat daar in mindere of meerdere mate aanvaar word dat in die nastrewing na kennis slegs twee hulpmiddele gebruik kon word, naamlik verslagdoening oor feite en logika. Die metafisiese vrae wat noodwendig gepaard gaan met 'n normatief-teoretiese benadering wat op 'n teosentriese humanisme gegrond is, het nou nie meer plek in die wetenskapsbeoefening gehad nie. Die wêreld van ondervinding, en wel sensories-verifieerbare ondervinding, sou die onderwerp van studie wees.

Allerweë is aangedring op 'n skeiding tussen feite en waardes, en dus ook tussen dit wat is en dit wat behoort te wees, wat uiteindelik

uitgeloop het op die standpunt bekend as wetenskaplike waarde-relatiwisme.

Die erkenning van die transendentale aard van die menslike bestaan sowel as die teosentries-humanistiese grondslag daarvan het grootliks verdwyn en is vervang deur eksaktheid, 'n onvermoë om waardeoordele in wetenskapsbeoefening uit te spreek, en wetenskaplike agnostisisme.

Sommige pogings tot eksaktheid het aan die absurde gegrens, veral wanneer die taak van die filosofie tot die opklaring van taalkundige verarring gereduseer word. Hoewel die Positiwisme in die Staatskunde wel ondersteuners soos Brecht, MacIver en Merriam gevind het, het dit hoofsaaklik later gelei tot die ontstaan van die Behaviorisme.

Die bestudering van menslike gedrag en pogings om wetmatighede daarin te identifiseer, het sekerlik 'n nuttige doel gedien en dien dit steeds. In hierdie navorsing, hoewel soms toegegee is dat waardes wel bestaan en 'n invloed op politieke gedrag het, het die vraag na die metode in wetenskapsbeoefening steeds meer aandag gekry ten einde die wetenskaplike korrektheid van navorsingsresultate minder aanvegbaar te maak.

Op sigself kan so 'n benadering nie bevraagteken word nie, maar die neiging om metodologiese vraagstukke en besinning daaroor as 'n doel op sigself te beskou, het insgelyks posgevat, met 'n gepaardgaande verlies aan insig in en begrip van die politieke verskynsels wat bestudeer moes word. Wat dus 'n blote middel tot 'n doel moes wees, het gaandeweg in 'n doel op sigself ontaard, met die gevolglike vervlakking in politieke denke wat noodwendig daaruit moes voortvloei.

Die vestiging van die Totalitarisme in Rusland, Duitsland en Italië het egter tot 'n krisis in menige positivisties-georiënteerde staatkundige kringe aanleiding gegee. Die meeste staatkundiges van die dag kon hulle nie oor die geweldpleging, onderdrukking en lyding wat in hierdie regimes aan die orde van die dag was, uitspreek nie en insgelyks ook nie demokratiese waardes verdedig nie. Hulle sou hulle dan op die terrein van waardes begewe en dus nie langer besig wees met die beoefening van die wetenskap nie. Hierdie onvermoë het daartoe aanleiding gegee dat vele tot die besef geraak het dat natuurwetenskaplike metodes nie summier in die Staatskunde as wetenskap gebruik kon word nie, en gevolglik is pogings aangewend om opnuut voort te bou op dit wat in die Staatskunde van die normatief-teoretiese perspektief en teosentries-humanistiese inslag oorgebly het. Na hierdie proses is,

afhangende van die besondere standpunt van die spreker, enersyds as 'n herlewning en andersyds as 'n opstand in die Staatskunde verwys.

Die herlewning in politieke denke is aansienlik vergemaklik deurdat alle eksponente van die normatief-teoreties en teosentriese-humanistiese skool nie met die opkoms van die antroposentriese en messiaanse humanisme en na die Positiewisme en die Behaviorisme summier van die toneel verdwyn het nie, hoewel hulle opvattinge soms soos die tradisionele geroep van 'n stem in die woestyn van kliniese eksaktheid en matematiese kilheid weerklink het. Die denke van persone soos Bergson, Husserl, Scheler en die ondersteuners van die eliteskool het 'n brug voorsien waarop voortgebou kon word deur ander, waaronder Oakeskott en Strauss sekerlik van die belangrikste bydraes gelewer het, en wat uiteindelik in werke soos dié van Voegelin gekulmineer het. Hierin beweeg politieke denke weer eens terug na die vlak van Plato, Hegel en Kant en word die transendentale aard van die menslike bestaan, die teosentriese grondslag van die humanisme en die normatief-teoretiese fokus van die Staatskunde weer eens op besondere wyse na vore gebring.

Hoewel hierdie terugkeer na die beproefde weë van talle eeue verblydend is, het die Positiewisme sekerlik nie daarmee van die toneel verdwyn nie. Talryke ondersteuners van dié benadering word steeds aangetref, nie slegs aan buitelandse universiteite nie, maar ook in die Republiek van Suid-Afrika. Die voortbestaan van dié benadering word dikwels ondersteun en aangemoedig deur die beskouing dat die universiteit 'n unieke instelling-in-afsondering is waarin intellektuele geleentheid gebied word om hulle vermoëns deur stelling en teenstelling te ontwikkel en tot 'n punt van kritiese perfektheid in te skerp. Namate die besef egter versprei dat universiteite as opvoedkundige inrigtings tot ware gemeenskapsdiens en die Staatskunde as vakwetenskap tot die verklaring van staatkundige verskynsels, in teenstelling met hulle blote beskrywing, geroepe is, sal die Positiewisme as 'n ivoortoring-benadering waarskynlik begin kwyn.

Binne die geledere van die positiwiste en behavioriste word daar egter pogings aangewend om 'n groter mate van werklikheidswaarde, en dus rede vir voortbestaan, aan empiries-geneigde opvattinge te verleen deur die bestaan van waardes as 'n faktor waarvan in die Staatskunde kennis geneem behoort te word, te erken. Waardes as motiveringskragte vir menslike gedrag en waardes as doelstellings word naas die feitlike en die oorsaaklike elemente in die Staatskunde erken. Pogings word dus aangewend om 'n verenigbaarheid tussen die normatiewe en die positiwities-behavioralistiese skole in die Staatskunde te bewerkstellig.

Die vraag in hierdie verband is egter of brûe hoegenaamd tussen die twee strominge gebou behoort te word indien dit sou beteken dat afwateringstoegewings van albei kante gemaak moet word ten einde konflikterende oortuigings te akkommodeer.

In die nastrewing van die verklaringsdoelstelling van die Staatskunde as wetenskap, hetsy op die terrein van die Staatsleer of op dié van die Internasionale Politiek, kan die staatkundige nie dogmaties te werk gaan en realiteit probeer dwing om met sy vooraf geselekteerde metodes van ondersoek te konformeer nie. Insgelyks kan bepaalde werklikhede nie bloot geïgnoreer word bloot omdat dit nie ontvanklik is vir 'n bepaalde metode van ondersoek nie. Die aard van die studie-objek sal steeds as vertrekpunt aanvaar moet word en ondersoekmetodes sal gebruik moet word wat wel met vrug op die besondere studie-objek van toepassing gemaak kan word. Dit beteken nie dat die staatkundige tot die vlak van 'n blote algemeenis gereduseer moet word nie, maar dat 'n onbevange houding teenoor die studiemateriaal en metodes ter bestudering daarvan openbaar sal word.

Vele politieke en internasionale politieke verkynsels kan suksesvol deur middel van die aanwending van die wetenskaplike metode bestudeer word. Nuwe hulpmiddels, soos die rekenaartegnologie, kan dan ook op doelmatige wyse hierin aangewend word ten einde neigings en wetmatighede te identifiseer waardeur die voorspellingsvermoë van die vakgebied verhoog kan word.

In die Staatskunde bly die uiteindelijke studie-objek egter die mens. Talle aspekte van die mens as waardedraende en waardenavolgende wese kan egter nie op hierdie wyse bestudeer word nie. Dikwels is dit juis hierdie aspekte wat op die nasionale sowel as die internasionale politieke terrein van deurslaggewende belang is. Insig, begrip en veral meeleving en nadenke sal dus steeds aangewend moet word om staatkundige verskynsels te verklaar en daardeur oplossings vir politieke en internasionale politieke vraagstukke te vind.

In hierdie verband sal die Staatskunde steeds die noue band met ander geestes- en sosiale wetenskappe soos die Sielkunde, Sosiologie, Wysbegeerte, Geskiedenis en Volkekunde, om maar slegs enkele te noem, wat deur die eeue ontwikkel het, moet handhaaf en in sommige gevalle sal dit selfs uitgebrei moet word. Kennis en insig kan met vrug op verskeie terreine uitgeruil word en derhalwe behoort dit ook gedoen te word ten einde die waarde van vakwetenskaplike kennis te verhoog.

Die wetenskap in sy geheel word verenig deur die gemeenskaplike

strewe na kennis en begrip en wysheid en die voordele wat daaruit voortvloei. Boweal gaan dit in die wetenskap uiteindelik om die mens, en in die strewe van die Staatskunde om die goeie vir die mens politiek te verwezenlik, kan daar nie bekostig word om isolasie as vakwetenskap voor te staan of te verdra nie.

Nuwe politieke en internasionale politieke verwickelinge vereis dat die terrein van die vakgebied voortdurend aangepas moet word. Veral vanweë die toenemende betrokkenheid van politieke gesagsinstellings by alle fasette van menslike aktiwiteit, word nuwe terreine voortdurend op die studiegebied van die Staatskunde betrek, soos sekerlik op die terreine van ander wetenskappe ook gebeur. Die studie van talle objekte kan dus slegs doeltreffend op 'n multidissiplinêre grondslag behartig word en hierin is dit noodsaaklik dat aanverwante wetenskappe mekaar die hand reik.

Die wetenskap handel egter nie uiteindelik slegs oor die mens nie, maar dit bestaan ook tot die voordeel van die mens en dan nie slegs in 'n vae, verwyderde sin nie. Die beoefening van die wetenskap is ook nasionaal gerig en wel op die voordeel van die inwoners van die staat waarin dit bedryf word. Dit beteken in die Staatskunde egter nie dat daar afstand gedoen kan word van dit waartoe die rede en insig van die staatkundige hom gelei het, met die daaruit voortvloeiende dienstigheid aan bepaalde politieke belange nie.

In Suid-Afrika, soos elders in die wêreld, is staatkundiges ook lede van 'n besondere nasie, met al die voorregte en verpligtinge wat dit meebring. Daar bestaan derhalwe ook 'n gemeenskaplike lotsgebondenheid waarin alle Suid-Afrikaners deelagtig is. Daarom sal die resultate van die beoefening van die Staatskunde as wetenskap steeds tot die voordeel van die Suid-Afrikaanse samelewing aangewend moet word. Ook in hierdie verband kan die Staatskunde dus nie in positiewitiese idioom 'n waardevrye wetenskap wees nie. Die Republiek van Suid-Afrika, met sy besondere omstandighede, vereis dat alle beskikbare kennis en insig aangewend sal word in 'n verenigde poging om minstens die probleme te verlig waardeur Suid-Afrikaners voortdurend gekonfronteer word. Staatskundiges, politici en burgers het as lede van die Suid-Afrikaanse samelewing gevolglik die taak om, soos die staatkundige as vakwetenskaplike, die vraag na dit wat behoort te wees, te vra.

In hierdie verband kan die stelling egter gemaak word dat die sogenaamde onoorbrugbare gaping tussen feite en waardes, tussen dit wat is en dit wat behoort te wees, wel oorbrug kan word indien die

vertrekpunt in die hantering van politieke aangeleenthede steeds die mens is. Die mens met inherente waarde en waardigheid, omdat hy die draer van Gods beeld is, maar ook die mens as fisiologiese, psigologiese en sosiale wese waaruit bepaalde behoeftes en strewes voortspruit, kan nooit buite rekening gelaat word nie.

Op die politieke terrein kan daar nie ligtelik met die feite van menswees omgegaan word nie. Daarom kan geen beleidsrigting ooit suksesvol wees indien dit die burger as mens met behoeftes en begeertes ignoreer nie. Politieke instellings en prosesse vind hulle bestaansreg ook in menslike doelstellings en strewes en moet uiteindelik selfs deur middel van mense funksioneer.

Eweneens kan die burger sy inherente politieke aard ook nie misken of ontken en homself van die politieke proses distansieer nie. Indien die gemiddelde burger van die owerheid verwag om sy behoeftes, begeertes en aspirasies te erken en te respekteer, kan die owerheid ook van die gewone burger verwag om sy politieke geaardheid nie deur verwaarlosing onder die maattemmer te versteek nie.

Die organiese verstrengeldheid tussen individuele en politieke aangeleenthede so eie aan die klassieke Griekse samelewing, het sekerlik vir goed verdwyn. Tog kan geen burger in die Republiek dit bekostig om op 'n vlak van apatie of emosioneel gefundeerde oningeligtheid met staatkundige verskynsels te handel nie.

Die staatkundige uitdagings in die Suid-Afrikaanse samelewing is omvattend. Enersyds bied die heterogene bevolkingsamestelling unieke probleme, maar insgelyks ook unieke geleenthede vir die ontwikkeling van staatkundige tegnieke ter oplossing daarvan. Andersyds word toenemende vyandiggesindheid op die internasionale terrein te midde van 'n kommunisties-geïnspireerde bedreiging ondervind. Sonder 'n ingeligte betrokkenheid van die breë publiek kan nóg die uitdagings aanvaar nóg die bedreiging op 'n doeltreffende wyse die hoof gebied word.

Alle Suid-Afrikaners is in toenemende mate op mekaar aangewese, op elke terrein van die samelewing. Elke individu en groep is potensieel daartoe in staat om 'n bepaalde bydrae tot die samelewing te lewer. Hierdie vermoë, en ook die bereidwilligheid om dit aan te wend, kan egter slegs deur middel van doelmatige politieke instellings en prosesse verwesenlik word. Politieke strukture en prosesse is egter sonder die wil om dit doeltreffend te laat funksioneer waardeloos, soos die politieke wil tot samewerking sonder doelmatige politieke strukture en prosesse

magteloos is. Sonder 'n grondige kennis en begrip van staatkundige verskynsels kan sodanige strukture en prosesse ook nie tot stand gebring of in stand gehou word nie.

Staatkundiges sal dus in toenemende mate by openbare dienslewering, hetsy by wyse van programme vir voortgesette onderwys, voorlesings vir bepaalde groepe, inligtingsrubrieke in die media, of op ander wyses, betrokke moet raak ten einde die breë publiek in staat te stel om op grond van kennis van gevestigde staatkundige beginsels en die begrip wat daaruit voortvloei, hulle politieke rolle na behore te vervul.

Deur dit alles kan egter weinig vermag word indien daar nie 'n toereikende kennis oor die politiek en houdings daarteenoor gelê is nie. Van elke individu word verwag om politieke handeling te verrig, dikwels wanneer hy of sy nog op die skoolbanke sit. Tog kan veel meer gedoen word om individue behoorlik toe te rus vir sodanige politieke handeling.

Die demokrasie as owerheidsvorm is by uitstek aangewese op die bydrae van die gewone burger; dit is trouens juis rondom hierdie bydrae gestruktureer en word op grond daarvan, van die diktature onderskei. In verklarings van die demokrasie word die aspek van die deelname van die burgers aan die politieke proses gedurig beklemtoon. Deelname *per se* is egter nie die wesenskenmerk van dié owerheidsvorm nie. Dit mag wel die wesenskenmerk van 'n situasie van wanorde en anargie wees, maar in die demokrasie gaan dit om die aard en veral om die kwaliteit van die politieke deelname van die burgers. Daarom is dit ook noodsaaklik dat deelname deur oorwoë selfbeheersing bedwing en beperk word.

Die vereistes waaraan politieke handeling in 'n demokratiese staat behoort te voldoen, vloei egter nie altyd ewe geredelik uit die natuurlike menslike aard voort nie, want oënskynlik botsende eise word aan demokratiese politieke optrede gestel. Van die burger word byvoorbeeld verwag om die rede as grondslag vir sy optrede te gebruik, maar alle politieke gebeure kan egter nie ewe gemaklik ooreenkomstig die redelikeheidsbeginsel beoordeel word nie. Talle nasionale doelstellings en nasionalistiese strewes sou in 'n kil, afsydige redelikheidstoets nie slaag nie. Die felheid van rasonele beoordeling moet dus dikwels deur affektiewe oorwegings getemper word.

Soos die rede deur emosie aan realiteit gebind moet word, moet die kortsigtigheid en impulsiwiteit van emosionele reaksie ook steeds deur rasonele beredenering beperk en beheer word. So min as wat alle demokratiese gebruike, tegnieke en instellings 'n afsydige redelik-

heidsbeoordeling kan deurstaan, so min kan hulle in 'n atmosfeer van emosionele oorbetrokkenheid en daaruit voortspruitende onbeheersde aktiwiteit gedy. So 'n fyn balans tussen rede en emosie kan nie in 'n toestand van opvoedkundige verwaarlosing tot stand gebring word nie.

Die individu en sy bekwaamhede word eweneens as 'n wesenskenmerk van die demokratiese staat geïdentifiseer. Daaruit word die afleiding gemaak dat, sonder 'n behoorlike waardering vir vryheid, respek vir gelyke aansprake op regte en daadwerklike optrede om hierdie houdings polities te verkonkretiseer, die demokrasie beswaarlik in stand gehou kan word. Tog bly die demokratiese mens steeds ook gemeenskapsmens en verkry sy vryhede, regte en gelykwaardige status juis eers betekenis binne gemeenskapsverband. 'n Balans tussen die uitlewing van individualisme en die nakoming van verpligtinge wat uit gemeenskapsgebondenheid voortspruit, moet dus eweneens bewerkstellig word te midde van die gevaar dat die een, met selfsug tot gevolg, of die ander, met willoosheid tot gevolg, oorbeklemtoon kan word.

Aansluitend hierby word die bestaansrede van die demokrasie gesoek in die vryheid wat dit aan die burger bied, met al die voordele wat daarmee saamhang. Tog ontaard vryheid in losbandigheid in die afwesigheid van 'n gesonde respek vir en aanvaarding van gesag. Die oormatige beklemtoning van gesag, daarenteen, vernietig nie alleen vryheid nie, maar skep ook 'n mentaliteit van onderworpenheid, gelatenheid en 'n gevoel van minderwaardigheid. 'n Balans tussen die aggressiewe uitlewing van vryheid en die gedweë onderwerping aan gesag is dus ewe noodsaaklik vir die instandhouding van die demokrasie.

Op die keper beskou, kan die demokrasie dus slegs suksesvol funksioneer wanneer die burgers gematigde, gebalanseerde houdings teenoor politieke vraagstukke openbaar. Sodanige houdings kan egter slegs op die basis van 'n grondige kennis van politieke tegnieke, hulle alternatiewe en hulle perke teen die agtergrond van 'n bewustheid van menslike beperkings en feilbaarheid gekweek word. Dit is slegs moontlik wanneer die kind van jongs af op hierdie wyse met politieke gebeure kennis maak en daarteenoor georiënteer word. Staatskundiges in die RSA behoort hulle dus steeds te beywer vir die wyer erkenning van opleiding in die Staatskunde vir onderwysdoeleindes. Sodoende kan onderwysowerhede daartoe bydra om reeds aan die jongeling op skool 'n gesonde basis te verskaf vir die latere uitoefening van politieke regte en die nakoming van verantwoordelikhede wat daaruit voortspruit.

Met die nuwe grondwetlike bedeling beweeg die Republiek 'n stap

nader aan 'n volwaardig demokratiese staat. Van die burgers in die demokrasie word verwag om persoonlik verantwoordelikheid vir die suksesvolle funksionering van die stelsel te aanvaar, maar slegs 'n behoorlik toegeruste burger kan met goeie gevolg sodanige verantwoordelikheid aanvaar.

Die oplossing vir die probleme in die Republiek lê by uitstek op die politieke terrein. Die owerheid alleen kan weinig vermag. Die moderne Staatskunde het dus die taak om, sonder dogmatisme ten opsigte van benadering of metode, die waarheid staatkundig na te streef. Deur middel van die kennis en insig wat daardeur verkry word, moet elke burger van jongs af in staat gestel word om die politieke verantwoordelikhede waaraan hy uit die aard van sy menswees nie kan ontkom nie, ten beste na te kom. Slegs dan kan die utilitiese doelwit van die grootste mate van geluk vir die grootste aantal in die Republiek verwesenlik word. Tot die verwerkliking van hierdie doelwit stel die Departement Staatsleer en Internasionale Politiek aan die Universiteit van Pretoria homself te alle tye diensbaar.

Dankie, meneer die Onderkanselier, dames en here.

SYNOPSIS

MODERN POLITICAL SCIENCE IN THE REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Since the inception of Political Science, in classical Greece, political scientists have displayed a willingness to evaluate the political phenomena with which they were confronted. The earliest trend in Political Science was thus marked by its theoretical and normative nature, supported by a theocentric humanism.

The establishment of the national state was followed by a superficialization from theocentric humanism to anthropocentric humanism, in which the temporary and secular aspects of human existence were stressed.

Along with the natural sciences, seventeenth-century Political Science saw a development towards empiricism, which culminated in positivism and behavioralism. Together with a concomitant rise of messianic Socialism, this posed a definite threat to the theoretical and normative perspectives of Political Science.

Totalitarianism, however, halted this process and a return to the theoretical and the normative basis can now be observed.

In everyday politics, the question of what ought to be should also be posed, especially the question whether South African citizens are adequately equipped to handle their complex democratic rights and duties and whether or not more should be done in this respect.

Democracy, as a form of government, is dependent on the participation of the common citizen, but the quality of participation is of the utmost importance, and therefore participation should also be tempered by self-control.

The requirements set to democratic political participation do not always emanate from human nature, as seemingly opposed demands are put to it. Thus, the citizen is expected to act in accordance with reason, but not all political aspirations and goals can withstand a test by reason alone. Emotional considerations therefore have to moderate rational judgements.

As reason is coupled to reality by emotion, emotional reactions have, in turn, to be controlled by rational considerations.

Likewise, a balance between individuality and the obligations stemming from membership of a community has to be achieved, much in the same way as liberty and authority have to be harmoniously co-ordinated.

In the end, democracy as a form of government can only function successfully when citizens display moderate, balanced attitudes towards political problems. Such attitudes can only be cultivated against a background of knowledge of political techniques, their limits and alternatives, as well as an awareness of human limitations and fallibility. This, in turn, can only be achieved when the child acquires a political awareness and an orientation towards political judgement. Political scientists in the Republic of South Africa should therefore endeavour to obtain wider recognition of Political Science as a subject in educational programmes. Educational authorities providing such schooling will be enabling the child to acquire a sound basis for exercising political rights in later life and discharging the obligations arising from such rights. Every citizen should accept personal responsibility for the successful functioning of a democratic political system, but only a well-equipped citizen can accept such responsibility.

The solutions to South Africa's problems are essentially of a political

nature. Government alone cannot achieve much. Modern Political Science therefore has the task of searching for political truth, without being dogmatic about method or approach. Utilizing knowledge and insights thus provided, every citizen should, from childhood already, be enabled to discharge his political duties and obligations. Only then can the utilitarian maxim of the greatest happiness for the greatest number be achieved. To the attainment of this goal the Department of Political Science and International Politics at the University of Pretoria is committed.

PUBLIKASIES IN DIE REEKS VAN DIE UNIVERSITEIT

- 1 "Gids by die voorbereiding van wetenskaplike geskrifte" — Dr P C Coetzee
- 2 "Die Aard van Wese van Sielkundige Pedagogiek" — Prof B F Nel
- 3 "Die Toenemende belangrikheid van Afrika" — Adv E H Louw
- 4 "Op die Drumpel van die Atoomeeu" — Prof J H v d Merwe
- 5 "Livestock Philosophy" — Prof J C Bonsma
- 6 "The Interaction Between Environment and Heredity" — Prof J C Bonsma
- 7 "Verrigtinge van die eerste kongres van die Suid-Afrikaanse Genetiese Vereniging" — Julie 1985
- 8 "Aspekte van die Prysbeheersingspolitiek in Suid-Afrika na 1948" — Prof H J J Reynders
- 9 "Suiwelbereiding as Studieveld" — Prof S H Lombard
- 10 "Die toepassing van fisiologie by die bestryding van Insekte" — Prof J J Matthee
- 11 "The Problem of Methaemoglobinaemia in man with special reference to poisoning with nitrates and nitrites in infants and children" — Prof D G Steyn
- 12 "The Trace Elements of the Rocks of the Bushveld Igneous Complex", Part I — Dr C J Liebenberg
- 13 "The Trace Elements of the Rocks of the Bushveld Igneous Complex, Part II. The Different Rock Types" — Dr C J Liebenberg
- 14 "Protective action of Fluorine on Teeth" — Prof D G Steyn
- 15 "A Comparison between the Petrography of South African and some other Palaeozoic Coals" — Dr C P Snyman
- 16 "Kleinveekunde as vakrigting aan die Universiteit van Pretoria" — Prof D M Joubert
- 17 "Die Bestryding van Plantsiektes" — Prof P M le Roux
- 18 "Kernenergie in Suid-Afrika" — Prof A J A Roux
- 19 "Die soek na Kriteria" — Prof A P Grové
- 20 "Die Bantoeaalkunde as beskrywende Taalwetenskap" — Prof E B van Wyk
- 21 "Die Statistiese prosedure: teorie en praktyk" — Prof D J Stoker
- 22 "Die ontstaan, ontwikkeling en wese van Kaak-, Gesigs- en Mondchirurgie" — Prof P C Snijman
- 23 "Freedom — What for" — Prof D G Steyn
- 24 "Once more — Fluoridation" — Prof D G Steyn
- 25 "Die Ken- en Werkwêreld van die Biblioteekkunde" — Prof P C Coetzee
- 26 "Instrumente en Kriteria van die Ekonomiese Politiek n.a.v. Enkele Ondervindinge van die Europese Ekonomiese Gemeenskap" — Prof J A Lombard
- 27 "The Trace Elements of the Rocks of the Alkali Complex at Spitskop, Sekukuniland, Eastern Transvaal" — Dr C J Liebenberg
- 28 "Die Inligtingsprobleem" — Prof C M Kruger
- 29 "Second Memorandum on the Artificial Fluoridation of Drinking Water Supplies" — Prof D G Steyn
- 30 "Konstituering in Teoreties-Didaktiese Perspektief" — Prof F van der Stoep
- 31 "Die Akteur en sy Rol in sy Gemeenskap" — Prof Anna S Pohl
- 32 "The Urbanization of the Bantu Homelands of the Transvaal" — Dr D Page
- 33 "Die Ontwikkeling van Publieke Administrasie as Studievak en as Profesie" — Prof J J N Cloete
- 34 "Duitse Letterkunde as Studievak aan die Universiteit" — Prof J A E Leue
- 35 "Analitiese Chemie" — Prof C J Liebenberg
- 36 "Die Aktualiteitsbeginsel in die Geologiese navorsing" — Prof D J L Visser
- 37 "Moses by die Brandende Braambos" — Prof A H van Zyl
- 38 "A Qualitative Study of the Nodulation Ability of Legume Species: List 1" — Prof N Grobbelaar, M C van Beyma en C M Todd
- 39 "Die Messias in die saligsprekinge" — Prof S P J J van Rensburg
- 40 Samevattinge van Proefskrifte en Verhandeling 1963/1964

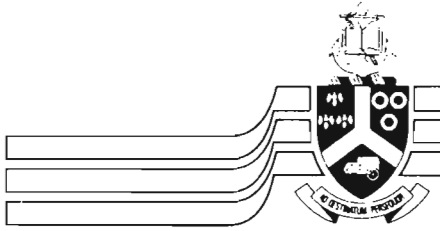
- 41 "Universiteit en Musiek" — Prof J P Malan
- 42 "Die studie van die Letterkunde in die Bantoetale" — Prof P S Groenewald
- 43 Samevatting van Proefskrifte en Verhandelinge 1964/1965
- 44 "Die Drama as Siening en Weergawe van die Lewe" — Prof G Cronjé
- 45 "Die Verboude Grond in Suid-Afrika" — Prof D G Haylett
- 46 "'n Suid-Afrikaanse Verplegingscredo" — Prof Charlotte Searle
- 47 Samevatting van Proefskrifte en Verhandelinge 1965/1966
- 48 "Op soek na Pedagogiese Kriteria" — Prof W A Landman
- 49 "Die Romeins-Hollandse Reg in Oënskou" — Prof D F Mostert
- 50 Samevatting van Proefskrifte en Verhandelinge 1966/1967
- 51 "Inorganic Fluoride as the cause, and in the prevention and treatment of disease" — Prof Douw G Steyn
- 52 "Honey as a food and in the prevention and treatment of disease" — Prof D G Steyn
- 53 "A check list of the vascular plants of the Kruger National Park" — Prof H P van der Schijff
- 54 "Aspects of Personnel Management" — Prof F W Marx
- 55 Samevatting van Proefskrifte en Verhandelinge 1967/1968
- 56 "Sport in Perspektief" — Prof J L Botha
- 57 "Die Huidige Stand van die Gereformeerde Teologie in Nederland en ons Verantwoordelikhed" — Prof J A Heyns
- 58 "Onkruid en hul beheer met klem op chemiese beheer in Suid-Afrika" — Prof P C Nel
- 59 "Die Verhoudingstrukture van die Pedagogiese Situasië in Psigopedagogiese Perspektief" — Prof M C H Sonnekus
- 60 "Kristolhelder Water" — Prof F A van Duuren
- 61 "Arnold Theiler (1867—1936) — His Life and Times" — Dr Gertrud Theiler
- 62 "Dr Hans Merensky — Mens en Voorbeeld" — Prof P R Skawran
- 63 "Geskiedenis as Universiteitsvak in Verhouding tot ander Vakgebiede" — Prof F J du Toit Spies
- 64 "Die Magistergraadstudie in Geneeskundige Praktyk (M Prax Med) van die Universiteit van Pretoria" — Prof H P Botha
- 65 Samevatting van Proefskrifte/Verhandelinge 1968/1969
- 66 "Kunskritiek" — Prof F G E Nilant
- 67 "Anatomie — 'n Ontleding" — Prof D P Knobel
- 68 "Die Probleem van Vergelyking en Evaluering in die Pedagogiek" — Prof F J Potgieter
- 69 "Die Eenheid van die Wetenskappe" — Prof P S Dreyer
- 70 "Aspekte van die Sportfisiologie en die Sportwetenskap" — Dr G W v d Merwe
- 71 "Die rol van die Fisiologiese Wetenskappe as deel van die Veterinêre Leerplan" — Prof W L Jenkins
- 72 "Die rol en toekoms van Weidingkunde in Suid-Afrikaanse Ekosisteme" — Prof J O Grunow
- 73 "Some Problems of Space and Time" — Mnr K A Schrecker
- 74 "Die Boek Prediker — 'n Smartkreet om die Gevalle Mens" — Prof J P Oberholzer
- 75 Titels van Proefskrifte en Verhandelinge ingedien gedurende 1969/1970; 1970/1971 en 1971/1972
- 76 "Die Akademiese Jeug is vir die Sielkunde meer as net 'n Akademiese Onderwerp" — Prof D J Swiegers
- 77 "'n Homiletiese Herwaardering van die Prediking vanuit die Gesigshoek van die Koninkryk" — Prof J J de Klerk
- 78 "Analise en Klassifikasie in die Vakdidaktiek" — Prof C J van Dyk
- 79 "Bantoereg: 'n Vakwetenskaplike Terreinverkenning" — Prof J M T Labuschagne
- 80 Dosentekursus 1973 — Referate gelewer tydens die Dosentekursus 30 Jan — 9 Feb 1973
- 81 "Volkkunde en Ontwikkeling" — Prof R D Coertze
- 82 "Opleiding in Personeelbestuur in Suid-Afrika" — Prof F W Marx
- 83 "Bakensyfers vir Diereproduksies" — Prof D R Osterhoff
- 84 "Die Ontwikkeling van die Geregte Geneeskunde" — Prof J Studer

- 85 "Die Liggaamlike Opvoedkunde: Geesteswetenskap?" — Prof J L Botha
 86 Dosentekursus: 1974 — Referate gelewer tydens die Dosentekursus 4—7 Feb 1974
 87 "Die opleiding van die mediese student in Huisartskunde aan die Universiteit van Pretoria"
 — Prof H P Botha
 88 "Opleiding in bedryfseksonomie in die huidige tydvak" — Prof F W Marx
 89 "Swart arbeidsregtelike verhoudings, quo vadis?" — Prof S R van Jaarsveld
 90 "The Clinical Psychologist: Training in South Africa". A report on a three-day invitation
 conference: 11—13 April 1973
 91 "Studie van die Letterkunde in die Taalonderrig" — Prof L Peeters
 92 "Gedagtes rondom 'n Kontemporêre Kerkgeskiedenis — met besondere verwysing na die
 Nederduits Gereformeerde Kerk" — Prof P B van der Watt
 93 "Die funksionele anatomie van die herkouermaag-vorm is gekristalliseerde funksie" — Prof
 J M W le Roux
 94 Dosentekursus 1975 — Referate gelewer tydens die Dosentekursus 27 Januarie — 6 Fe-
 bruarie 1975
 95 "'n Nuwe benadering tot die bepaling van die koopsom in die geval van 'n oorname" —
 Prof G van N Viljoen
 96 "Enkele aspekte in verband met die opleiding van veekundiges" — Prof G N Louw
 97 "Die Soogdiernavorsinginstituut 1966—1975"
 98 "Prostetika: 'n doelgerigte benadering" — Prof P J Potgieter
 99 "Inligtingsbestuur" — Prof C W I Pistorius
 100 "Is die bewaring van ons erfenis ekonomies te regverdig?" — Dr Anton Rupert
 101 "Kaak-, Gesigs- en Mondchirurgie — Verlede, Hede en Toekoms" — Prof J D Duvenhage
 102 "Keel-, Neus- en Oorheilkunde — Hede en Toekoms" — Prof H Hamersma
 103 Dosentesimposia 1975
 104 "Die Taak van die Verpleegonderwys" — Prof W J Kotzé
 105 "Quo Vadis, Waterboukunde?" — Prof J P Kriel
 106 "Geregte Geneeskunde: Die Multidissiplinêre Benadering" — Prof J D Loubser
 107 "Huishoudkunde — Waarheen?" — Prof E Boshoff
 108 Dosentekursus 1976 — Referate gelewer tydens die Dosentekursus 29 Januarie — 4
 Februarie 1976
 109 Tweede H F Verwoerd-gedenklesing gehou deur die Eerste Minister Sy Edele B J Vorster
 110 Titels van proefskrifte en verhandelings ingedien gedurende 1972/73; 1973/74 en 1974/75
 en wetenskaplike publikasies van personeellede vir die twaalf maande eindigende op 15
 November 1975
 111 "Ortodonsie — 'n Oorsig en waardebeplanning" — Prof S T Zietsman
 112 "Rede gelewer by die Ingebruikneming van die Nuwe Kompleks vir die Tuberkulosenavor-
 singseenheid van die MNR" — Prof H W Snyman
 113 "Die gebruik van Proefdiere in Biomediese Navorsing, met Spesiale Verwysing na Eksperi-
 mentele Chirurgie" — Prof D G Steyn
 114 "Die Toekoms van die Mynboubedryf in Suid-Afrika" — Prof F Q P Leiding
 115 Van Krag tot Krag" — Dr Anton Rupert
 116 "Carnot, Adieu!" — Prof J P Botha
 117 "'n Departement van Hematologie — Mode of Noodsaak" — Prof K Stevens
 118 "Farmaka en Farmakologie: Verlede, Hede en Toekoms" — Prof De K Sommers
 119 "Opleiding in Elektrotegniese Ingenieurswese — Deurbraak of Dwaling?" — Prof L van Bil-
 jon
 120 "Die Röntgendiagnostiek voor 'n Nuwe Uitdaging — die Toegepaste Fisiologie" — Prof J
 M van Niekerk
 121 "Die Algemene Sisteemteorie as Uitgangspunt by die Beplanning van 'n Basiese Biblio-
 teek- en Inligtingkundige Opleidingsprogram" — Prof M C Boshoff
 122 Dosentekursus: 1977
 123 "Hulpverlening aan kinders met leerprobleme" — Prof P A van Niekerk
 124 "Tuinboukunde Quo Vadis" — Prof L C Holtzhausen

- 125 "Die plek en toekomstak van 'n Departement Huisartskunde in 'n Fakulteit van Geneeskunde" — Prof A D P van den Berg
- 126 "Titels van proefskrifte en handelings ingedien gedurende 1975/76 en wetenskaplike publikasies van personeellede vir die twaalf maande eindigende op 15 November 1976
- 127 "Landbouvoorligting by die kruispad — Uitdagings vir Agrariese Voorligting as Universiteitsdepartement" — Prof G H Düvel
- 128 "Die ontlooiing van Rekenaarwetenskap as 'n funksie van evolusie op Rekenaargebied" — Prof R J van den Heever
- 129 "Die rol van navorsing in die opleiding en ontwikkeling van die akademiese chirurg" — Prof C J Miemy
- 130 "Sport and Somatology in Ischaemic Heart Disease" — Prof P J Smit
- 131 Dosentekursus 1978
- 132 "'n Beter Toekoms" — Dr Anton Rupert
- 133 Toespraak gelower by geleentheid van die Lentepromosieplegtigheid van die Universiteit van Pretoria op 8 September 1978 — Mnr J A Stegmann, Besturende Direkteur van Sasol
- 134 "Geologie in 'n toekoms van Beperkte Hulpbronne" — Prof G von Gruenewaldt
- 135 Titels van proefskrifte en handelings ingedien gedurende 1976/77 en wetenskaplike publikasies van personeellede vir die twaalfmaande eindigende op 15 November 1977
- 136 "Die Kind met Spesifieke Leergestremdhede" — Proff P A van Niekerk en M C H Sonnekus
- 137 "Sensore en Tensore" — Prof N Maree
- 138 "Die Godsdienwetenskappe en die Teologie" — Prof P J van der Merwe
- 139 "Dierefisiologiese navorsing aan die Universiteit van Pretoria (1928—1978)" — Prof J F W Grosskopf
- 140 Titels van proefskrifte en handelings ingedien gedurende 1977/78 en wetenskaplike publikasies van personeellede vir die twaalf maande eindigende op 15 November 1978
- 141 "Behoeftebepaling en doelformulering in die Opvoeding, Onderwys en Opleiding" — Prof E J Potgieter
- 142 "Klein sake is 'Grootsake'" — Dr Anton Rupert
- 143 "Die Pad Vorentoe" — Prof W E G Louw
- 144 Referate gelower tydens die jubileumjaarfiering — Prof P S Dreyer
- 145 "Die gebruikmaking van Kies-en-keur en invulvraestelle" — lesing gelower tydens 'n kursus vir dosente op 19 en 20 April 1979 en 22 en 23 Oktober 1979
- 146 "Survey of Disease Patterns in Transkei and the Ciskei" — E Rose, W G Daynes en P J Klappers
- 147 "Die Ortopedagogiek as Praktykgerigte Pedagogieperspektief" — Prof P A van Niekerk
- 148 "Die rol van Kernkrag gesien teen die agtergrond van die energietekort in die wêreld" — Dr A J A Roux
- 149 "Exchange lists for selected Protein Diets" — Mev J M Crous
- 150 "Die Universiteit van Pretoria se bydrae tot die Dierefisiologiese Vakliteratuur (1930—1980)" — J F W Grosskopf, J D Skinner en S Christa Daffue
- 151 "Professors' Dilemma. Problems, Polemics and Politics in University Departments of English" — Prof P J H Titlestad
- 152 "Ortopedie, Die Ortopeed en die mens" — Prof R P Gräbe
- 153 "Die rol van Fisika in die moderne gemeenskap" — Prof E K H Friedland
- 154 "Interne Geneeskunde: Wetenskap en Kuns" — Prof G P Human
- 155 "Die opleiding van Chemiese Ingenieurs in Suid-Afrika" — Prof U Grimsehl
- 156 "Doelwitte vir Musiekopleiding" — Prof S Paxinos
- 157 "Die stand van die Beeldende Kuns in Suid-Afrika" — Prof N O Roos
- 158 "Op die spoor van die Onsigbare Lig" — Prof S F Prinsloo
- 159 "Beroepsoriënteringspedagogiek gereël deur die Fakulteit Opvoedkunde van die Universiteit van Pretoria as deel van die Halfeeufesviering 12 tot 14 Augustus 1980 — Onder Redaksie van Prof C J Joubert
- 160 "Die selfbeeld van die Sosiologie en Sosioloë" — Prof J S Oosthuizen

- 161 "Onderwysopleiding — 'n Didakties-Pedagogiese en Vakdidaktiese beskouing" — Prof W J Louw
- 162 "Die teenwoordigheid van Christus in die Erediens" — Prof A C Barnard
- 163 "Die Stand en taak van Geesteswetenskaplike Navorsing in die RSA" — Prof J G Garbers
- 164 "Die betekenis van die Regsfilosofie vir Regsnavorsing en Regspleging" — Prof J V van der Westhuizen
- 165 Titels van proefskrifte en verhandelings ingedien gedurende 1978—1979 en wetenskaplike publikasies van personeellede vir die 12 maande eindigende op 15 November 1979
- 166 "Die verskynsel van Spesialisering by insekte en entomoloë" — Prof E Holm
- 167 "Fiftieth Anniversary Lectures : University of Pretoria" — August—September 1980 — George D Yonge
- 168 "Kindergeneeskunde in die jaar 2000" — Prof R E Cronje
- 169 "Praktiese Regsopleiding in die Akademie" — Prof C F Eckard
- 170 "Proceedings of the Symposium on Controversies in Surgery" — Edited by Prof C J Mieny
- 171 "The Psychic Life of the Child with Specific Learning disabilities" — Prof M C H Sonnekus
- 172 "B F Nel Herdenkingsrede — Universiteit van Pretoria" 12 Augustus 1981 — Prof E A van Trotzenburg
- 173 "Statistiek en die statistikus in diens van die gemeenskap" — Prof H S Schoeman
- 174 "Menslike Anatomie — basiese geneeskundige vak" — Prof I J M van Niekerk
- 175 "Môre se uitdaging vir die Suid-Afrikaanse Mynboubedryf" — Prof A N Brown
- 176 Titels van proefskrifte en verhandelings ingedien gedurende 1979/80 en wetenskaplike publikasies van personeellede vir die 12 maande eindigende op 15/11/1980
- 177 "Leiding aan Magister en Doktorale studente" — Prof W A Landman
- 178 "Steekproefneming in die Praktijk" — Prof D G Stoker
- 179 "Bestuur — Wetenskap of Kultuur?" — Dr A Rupert
- 180 "Uitdagings wat nuwere tendense aan die Universiteitsbiblioteekwese stel" — Die departement Biblioteek- en Inligtingkunde en die Biblioteekdiens van die Universiteit van Pretoria
- 181 "Liggaamsbeweging en die Mens in Wording" — "Physical movement and the Becoming of Man" — Onder redaksie van/edited by Prof J L Botha en/and Prof P J Smit
- 182 "Kriminologie 2000" — Prof D G Steyn
- 183 "A Horsel A Horsel My Kingdom for a Horsel" — Prof M M S Smuts
- 184 "Die bydrae van Mondpatologie tot die Geneeskunde" — Prof A J Ligthelm
- 185 "Lectures on Philosophical Hermeneutics" — Prof Dr Hans-Georg Gadamer
- 186 "Inhuldigingsrede van Vise-Kanselier en Rektor" — Prof D M Joubert
- 187 "Uitdagings vir 'n Ginekologie en Obstetrie Departement in die ruimte-eeu" — Prof J V van der Merwe
- 188 "Die uitdaging van Elektriese Ingenieurswese in Suid-Afrika" — Prof N Wessels
- 189 Titels van proefskrifte en verhandelings ingedien gedurende 1980/81 en wetenskaplike publikasies van personeellede vir die twaalf maande eindigende op 15 November 1981
- 190 "Die belangrikheid van Periodonsie en Mondgeneeskunde in Tandheelkunde" — Prof J A Pretorius
- 191 "Strategieë vir die implementering van navorsingsbevindings in die Geesteswetenskappe" — Dr J G Garbers
- 192 "Gesprekke oor die Wiskunde" — Onder redaksie van Prof P J Zietsman
- 193 "Gemeenskapsgesondheid: 'n Nuwe Naam en 'n Nuwe Benadering" — Prof A M Coetzee
- 194 "Vrees dat die Wonderboom sal ... (val)?" (J C Steyn) — Prof Réna Pretorius
- 195 "Evaluering van die hedendaagse beroepsoriënteringsteorie en -praktyk" — Prof C J Joubert
- 196 "Magskonsentrasie: Voor- en Nadele" — Dr A E Rupert
- 197 "Waarom Chemie?" — Prof A Wiechers
- 198 "Biblioteek- en Inligtingkunde: Quo Vadis" — Prof J A Boon
- 199 "B.F. Nel-Gedenklesing" — Prof. F Van der Stoep
- 200 "Die opleiding van navorsers in die Geesteswetenskappe" — Dr J G Garbers

- 201 "'n Konteks vir die Argitektuur" — Onder redaksie van Prof D Holm
202 "Wiskunde in diens van die gemeenskap" — Prof J Swart

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
NUWE REEKS NR 203 — 1984
ISBN 0 86979 389 6
Prys: R5,60

Hierdie publikasie en die publikasies wat hierin vermeld word, is verkrygbaar van:

VAN SCHAIK'S BOEKHANDEL (EDMS) BPK
BURNETTSTRAAT 1096
HATFIELD
0083

V&R Pta